

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta ja laiksi lastensuojelulain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen muuttamisesta

Ensi ja turvakotien liitto on vuonna 1945 perustettu valtakunnallinen lastensuojelujärjestö, jonka sääntömääräinen yhteiskunnallinen tehtävä on puolustaa lapsen etua, turvata lapsen oikeus suotuisiin kasvuolosuhteisiin ja turvalliseen kehitykseen, tukea vanhemmuutta sekä ehkäistä perheväkivaltaa. Ensi- ja turvakotien liitto (ETKL) kiittää oikeusministeriötä mahdollisuudesta lausua tästä hallituksen esityksestä.

ETKL kannattaa ehdottomasti, että nuoren oikeus jälkihuoltoon nousee jo hyväksytyyn lainmuutoksen (542/2019) nojalla 21 ikävuodesta 25 ikävuoteen, ja että itsenäistymisvarojen maksusta säädetään sen mukaisesti. Sen sijaan ETKL ei näe oikeudenmukaiseksi rajausta, jonka mukaan uutta itsenäistymisvarojen maksuikää ei sovellettaisi niihin lapsiin ja nuoriin, joiden jälkihuolto-oikeus on päätynyt ennen lain voimaantuloa 1.1.2020. Oikeus – ja siihen sisältyvä kunnan velvollisuus – jälkihuoltoon tulee koskea kaikkia alle 25-vuotiaita yhtäläisesti lain tultua voimaan.

ETKL näkee positiivisena, että oikeudenkäynnin joutuisuutta lastensuojeluasioissa pyritään lisäämään. Asia on erittäin tärkeä lasten ja perheiden kannalta ja, kuten myös luonnoksessa tuodaan esille, myös lapsen edun mukaista. ETKL katsoo, että oikeudenkäynnin joutuisuus ja viivytyksettömyys ovat tärkeitä oikeusturvan toteutumisen kannalta ja niitä korostetaankin esitysluonnoksessa useaan otteeseen. ETKL kuitenkin katsoo, että esityksen taustalla painavat myös KHO:n resurssikysymykset ja ETKL:n näkemyksen mukaan valituslupasääntelyä ei tule laajentaa taloudellisista syistä, vaan tärkeintä on turvata osapuolille lainsäädännöllä kokonaisuudessaan takeet oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

ETKL katsoo, että ehdotettu lain muutos ei ole linjassa hallituksen hallitusohjelma kanssa, joka korostaa lapsen oikeuksia ja niiden toteutumista kaikessa päätöksenteossa. ETKL toteaa, että lastensuojeluasioiden osalta nykyinen sääntely turvaa parhaiten lasten ja heidän läheistensä oikeusturvan. Se, että valituslupaa edellytetään korkeimpaan hallinto-oikeuteen tällä hetkellä ainoastaan muutoksenhaussa kuntien välistä lastensuojelun järjestämis- ja kustannusvastuuta koskevistä hallinto-oikeuden päätöksistä, on riittävä rajaus lastensuojelulaissa.

ETKL haluaa painottaa, että lastensuojeluun liittyvässä oikeusturvakeskustelussa tulee ottaa huomioon erityisesti YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen, lasten oikeuksien käyttöä koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen velvoitteet sekä Euroopan neuvoston lapsiystävällistä oikeudenkäyttöä koskevien suuntaviivojen ohjeistus. Lähtökohtana on, että lastensuojelun toiminnan tulee täyttää UN General Assembly: Guidelines for the Alternative Care of Children, A/RES/64/142 (2010) mukaiset laadun vaatimukset.

ETKL vastustaa esitystä siltä osin, kun se tarkoittaa valituslupamenettelyn laajentamista lastensuojeluasioissa. Erityisen ongelmallisena ETKL pitää sitä, että valituslupamenettelyn piiriin tulisivat myös subjektiivisten

oikeuksien piiriin kuuluvat lastensuojeluasiat sekä tahdonvastaista huostaanottoa ja siihen liittyvää sijais- huoltoa koskevat päätökset sekä lapsen tutkimista koskevaa lupaa koskevat päätökset, joissa hallinto-oikeus on ensivaiheen päätöksentekijä. Kuten hallituksen esityksessä on todettu, vapaata muutoksenhakua korkeimpaan hallinto-oikeuteen tahdonvastaisten huostaanottojen ja lapsen tutkimista koskevien lupien osalta puoltaa näihin päätöksiin liittyvä korostunut oikeusturvan tarve. Huostaanotto merkitsee voimakasta puuttumista perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvattuun henkilökohtaiseen vapauteen samoin kuin PL 10 §:n 1 momentissa säänneltyyn yksityiselämän ja perhe-elämän suojaan. Käytännössä huostaanotto tarkoittaa useimmiten lapsen fyysistä erottamista biologisista vanhemmistaan, minkä lisäksi merkittävä osa huoltajan oikeuksista siirtyy huostaanoton jälkeen sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle. Myös lapsen tutkimista koskeva lupa-asia merkitsee voimakasta julkisen vallan puuttumista lapsen ja vanhemman yksityisyyden ja perhe-elämän suojaan sekä lapsen koskemattomuuteen, vaikka päätökselle on lapsen edusta lähtevä tarve.

ETKL painottaa, että lastensuojeluasiat kohdistuvat lapsen perus- ja ihmisoikeuksiin sekä perhe-elämän suojaan. Niissä ei tule valituslupamenettelyä laajentaa.

ETKL toteaa, että aikanaan muutoksenhakua korkeimpaan hallinto-oikeuteen pidettiin vuoden 2007 lastensuojelulain uudistuksessa lasten ja heidän vanhempiensa oikeusturvan kannalta erityisen merkittävänä. Valitusoikeutta korkeimpaan hallinto-oikeuteen laajennettiin entisestään vuoden 2007 lastensuojelulain uudistuksen yhteydessä. Perustelujen mukaan muutoksenhaun laajentamista edellyttivät muiden syiden ohella lasta ja hänen läheisiään koskevat oikeusturvanäkökohdat. Korostunutta oikeusturvan tarvetta puolsi esitöiden mukaan valitusoikeuden piiriin saatettujen asioiden ”erityisen herkkä luonne”.

Hallinto-oikeuden riittävät resurssit olivat siis esillä jo lastensuojelulain (417/2007) uudistuksessa. Perustuslakivaliokunta totesi jo silloin tahdonvastaisiin huostaanottoihin liittyen, että ensi asteen päätöksenteon siirtäminen kuntien viranomaisilta hallinto-oikeudelle on merkityksellistä oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevien vaatimusten kannalta. Perustuslakivaliokunnan mukaan päätöksenteon siirtäminen edellyttää merkittävien lisäresurssien osoittamista hallinto-oikeuksille ja ehdotuksen perusteella ainoaksi muutoksenhakuasteeksi jäävälle korkeimmalle hallinto-oikeudelle. Muussa tapauksessa voi vaarantua asioiden joutuisa ja samalla moniammatilliseen asiantuntemukseen perustuva sekä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset täyttävä käsittely. Koska lisäresursseja ei KHOlle annettu riittävästi, ei joutuisat ja viivytyksettömät oikeudenkäynnit ole lastensuojeluasioissa toteutuneet vuoden 2007 lastensuojelulain muutoksen jälkeen. ETKL nostaa esiin, että myös eduskunnan oikeusasiamies on vuoden 2015 toimintakertomuksessaan todennut, että oikeuslaitokseen kohdistuvista säästöistä on seurannut pitkiä käsittelyaikoja ja puutteita tuomioistuinten rakenteelliseen riippumattomuuteen. Oikeusasiamiehen mukaan pitkät käsittelyajat aiheuttavat vakavia ongelmia asioissa, jotka vaativat viivytyksetöntä käsittelyä, kuten lasten oikeuksia koskevat asiat. Oikeuslaitokseen kohdistuvat erilaiset asioiden tutkittavaksi ottamiseen ja käsittelyyn liittyvät rajoitukset saattavat olla oikeusvaltion kannalta kriittisiä.

Ottaen huomioon, että muutoksenhakua korkeimpaan hallinto-oikeuteen on yllä kuvatusti pidetty lastensuojelulain uudistamisessa lasten ja heidän vanhempiensa oikeusturvan kannalta erityisen merkittävänä, ETKL pitää erittäin valitettavana, ettei esitykseen sisälly yksityiskohtaisia selvitykseen ja/tai tutkimukseen pohjautuvia perusteluita siitä, miten muutoksenhaun rajoittaminen valituslupamenettelyn laajentamisella toteuttaa paremmin osapuolten oikeusturvaa lastensuojeluasioissa.

ETKL korostaa, että mahdollisuuksia muutoksenhakuun ei tule yksipuolisesti rajoittaa vaan olennaista on turvata hallinto-oikeuksille ja kuntien lastensuojelutyölle riittävät resurssit, jotta tarve muutoksenhakuun kaiken

kaikkiaan vähenee. ETKL katsoo, että korkeimman hallinto-oikeuden aseman kehittäminen enemmän preju-
dikaattituomioistuimen suuntaan ei ole oikea suuntaus, vaan tarvitaan selkeästi enemmän resursseja sekä
lapsen oikeuksiin ja lastensuojeluun liittyvää koulutusta hallinto-oikeuksille.

ETKL kannattaa valmistelussa pohdittua mahdollisuutta säätää lastensuojelulaissa poikkeus laissa oikeuden-
käynnistä hallintoasioissa säädettyyn valituslupajärjestelmään ja siten säilyttää vapaa muutoksenhakuoikeus
korkeimpaan hallinto-oikeuteen osassa lastensuojelulain 92 §:n 1 momentin tarkoittamissa asioissa.

Helsingissä 28.8.2019

Riitta Särkelä
pääsihteeri
Ensi- ja turvakotien liitto

Johanna Laisaari
projektipäällikkö
Ensi- ja turvakotien liitto